

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Räsänen, Matti; Saarinen, Taina

Title: Yliopistojen kielipolitiikka puhuttaa pitkästä aikaa

Year: 2013

Version:

Please cite the original version:

Räsänen, M. & Saarinen, T. (10.5.2013). Yliopistojen kielipolitiikka puhuttaa pitkästä aikaa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* : Kielikoulutuspolitiikan verkoston verkkolehti (Toukokuu). Retrieved from <http://www.kieliverkosto.fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2013>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Yliopistojen kielipolitiikka puhuttaa pitkästä ajasta

Matti Räsänen, Taina Saarinen

Yliopistojen kielipolitiikka puhuttaa taas useamman kymmenen vuoden tauon jälkeen. Kun Helsingin yliopiston kielikiistoissa 1920- ja 1930-luvulla keskityttiin suomen ja ruotsin suhteisiin, niin nyt englannin käyttö yliopisto-opetuksessa on noussut päivälehtien lisäksi eduskuntakysymysten sekä oikeusasiamiehelle ja oikeuskanslerille tehtyjen valitusten aiheeksi.

Seminaari yliopistojen kielistrategioista

Helsingissä järjestettiin 7.3.2013 seminaari yliopistojen kielistrategioista ja kansalliskielten asemasta yliopistoissa. Seminaarissa tarkasteltiin sitä, miten strategiat näkyvät arjessa, ja kysyttiin erityisesti, mikä on suomen ja ruotsin asema yliopistoissa, mikä taas englannin. Esityksissä luotiin silmäys yliopistojen kielistrategioiden nykytilanteeseen ja käytännön ratkaisuihin. Lopuksi kuultiin paneelikeskustelussa yliopistojen rehtoreiden mietteitä kielipolitiikasta.

Kansainvälistyminen haastaa yliopistojen kielikäytänteitä

Yliopistot ovat organisaatioina kansallisia ja samanaikaisesti tieteenaloittain tarkasteltuna kansainvälisiä. Korkeakoulutuksen järjestelmällinen kansainvälistymispolitiikka on viime vuosikymmeninä tuottanut jännitettä yliopistojen toimintaan, kun niiltä odotetaan tieteenalajahjaisen kansainvälisen kanssakäymisen lisäksi myös lisääntyvää ja suunnitellumpaa kansainvälistymistä organisaatioina.

Suomalaisiin yliopistoihin on 1990-luvun puolivälistä alkaen perustettu vieraskielisiä (käytännössä englanninkielisiä) koulutusohjelmia, joita on tarjottu sekä ulkomaisille että kotimaisille opiskelijoille. Vähitellen englannin käyttö on lisääntynyt myös muissa kuin näissä vieraskielisissä ohjelmissa. Uuden, vuonna 2010 voimaan tulleen yliopistolain mukaan Suomen yksikielisten yliopistojen opetus- ja tutkintokielenä on suomi tai ruotsi, kaksikielisten yliopistojen suomi ja ruotsi, mutta yliopisto voi päättää lisäksi muun kielen käyttämisestä opetus- ja tutkintokielenä ja opintosuorituksissa. Esimerkiksi Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun lukuvuoden 2013–2014 kaikki maisteriohjelmat ovat englanninkielisiä, mikä on poikanut eduskuntakysymyksen ja valituksen oikeuskanslerille.

Kansainvälistyminen onkin ollut suurin syy siihen, että yliopistoilta on alettu odottaa kielistrategioiden tai -politiikkojen laatimista. Tällä hetkellä kymmenellä yliopistolla kaikkiaan neljästätoista on jonkin muotoinen kielipolitiikka tai -strategia.

Tutkimusta ja opetustako vain?

Yliopistolaissa (558/2009) määritetään yliopistojen hallintokielet. Yliopistojen hallintokieli on suomi. Åbo Akademin, Svenska handelshögskolanin ja Helsingin yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolanin hallintokieli on ruotsi.

Keskustelua kielten asemasta on ruokkinut käytännössä se, että englantia uhkaa tulla ainoaksi yliopistoissa käytetyksi kieleksi tutkimusraportoinnissa ja opetuksessa. Hallinnon kielestä on keskusteltu vähemmän, vaikka yliopistot tarjoavat auliisti englanninkielisiä hallintopalveluita kielistrategisten linjaustensa siivittämänä.

Englanninkielistä palvelua halutaan tarjota täyden palvelun hengessä. Englannin käyttö on osittain välttämätöntä, mutta missä määrin ollaan lipumassa sen yksinomaiseen käyttöön. Yliopiston hallinnon kieli on jopa periaatteellisempi kysymys kuin opetus- ja tutkintokieli, sillä kieli on suvereenin valtion hallinnon symboli. Provosoivasti voi kysyä: missä yliopisto sitten käyttää kansalliskieltä, jos ei edes hallinnossa?

Hallinto ei ole vain paperia; se on yliopistoyhteisön työpäivässä läsnä kaiken aikaa myös suullisena kommunikaationa. Hallinto on valmistelua – virallista ja epävirallista, kokouksissa ja käytävillä. Se on tiedekunta-, laitos-, yksikkö-, työryhmä- ja hankekokouksia. Se on neuvottelua työn järjestämisestä ja kehittämisestä, keskustelua työpaikan pelisäännöistä jne.

Kattava mahdollisuus käyttää englantia hallintokielenä saattaa vähentää suomea tai ruotsia taitamattoman kiinnostusta opetella maan kieli. Ajan mittaan voidaan joutua kiusallisiin valintatilanteisiin. Mihin hallinnon tehtäviin suomea tai ruotsia taitamaton pääsee – tai joutuu? Mihin hänen pitää osallistua? Mihin hän voi osallistua? Sama tilanne koskee muita Suomen kokoisia ja kielitilanteeltaan vastaavan tyyppisiä maita. Esimerkiksi Tanskassa tavoitteena on, että kansainvälinen henkilöstö oppii tanskaa kohtuullisessa ajassa, esimerkiksi noin kahdessa vuodessa, mutta sanktioita asiassa ei ole.

Monikielisyyttä pitää pysähtyä tarkastelemaan analyttisesti myös hallinnon näkökulmasta. Mitä lopulta on hallinnon rinnakkaiskielisyys ja yhteisön monikielisyys sekä hallinnon tosiasiallinen toiminta monella kielellä? Onko se esimerkiksi kokousruotsin tai -suomen ymmärtämistä, vaikka käyttääkin englantia puheessaan ja lukiessaan. Saako kukin käyttää suullisessa viestinnässään omaa kieltään myös silloin, kun se ei ole kansalliskieli eikä englantia?

Rehtoripaneeli

Seminaarin loppuksi kuultiin paneelikeskustelu, jonka puheenjohtajana toimi professori Pirkko Nuolijärvi Kotimaisten kielten keskukselta, ja panelisteina 1. vararehtori Ulla-Maija Forsberg (Helsingin yliopisto), akateeminen rehtori Jukka Mönkkönen (Itä-Suomen yliopisto), rehtori Matti Manninen (Jyväskylän yliopisto) ja rehtori Kalervo Väänänen (Turun yliopisto).

Rehtoripaneelissa keskusteltiin erityisesti englannin suhteesta kotimaisiin kieliin. Vaikka rehtorit edustivat hyvinkin erilaisia yliopistoja, he puhuivat melko lailla yhdellä suulla. Rehtoreiden näkökulmasta kielikysymykset eivät näytä olevan erityinen ongelma, ja mahdolliset ongelmat ratkaistaan sitä mukaa kuin ne tulevat eteen. Tämä saikin paneelissa puhetta johtaneen Pirkko Nuolijärven aivan aiheellisesti kysymään, pitäisikö yliopistojen kielipolitiikkaa kuitenkin johtaa vähän tietoisemmin.

Kirjoittajista Matti Räsänen toimii kielipolitiikan koordinaattorina Kotimaisten kielten keskuksessa. Taina Saarinen tutkii Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa korkeakoulupolitiikkaa kielen näkökulmasta.

Seminaarin järjestivät Kotimaisten kielten keskus, Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos ja Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus